

Bespreking van het Bijbelboek Daniël

door J.G. Fijnvandraat

De 12 hoofdstukken vers voor vers verklaard

Daniël Hoofdstuk 12

HOOFDSTUK 12 - EEN INDRUKWEKKEND SLOT

Dit hoofdstuk bevat het slot van het vierde visioen dat Daniël heeft ontvangen en dat de hst.10,11 en 12 omvat. Tevens wordt hiermee het hele boek Daniël afgesloten.

Wie verwacht had hier een beschrijving te vinden van het glorieuze herstel van het volk Israël en de stad Jeruzalem, komt bedrogen uit. Elke profeet heeft zijn eigen dienst.

Jesaja, die geruime tijd voor de ballingschap leefde, tekent de ontrouw van zijn volk, maar hij legt toch meer de nadruk op het heil dat Israël wacht. Daarbij schildert hij bijzonder het lijden van de Messias, maar ook zijn verheerlijking en de oprichting van het Messiaanse heilsrijk. Hij is dan ook wel ‘de evangelist van het Oude Testament’ genoemd.

Jeremia leefde vlak voor de ballingschap. Hij kondigt indringend het komende onheil aan en laat zien hoe hem dat ter harte gaat. Hij is wel ‘de wenende profeet’ genoemd. Toch ontbreekt bij hem een schildering van het heil niet. Hij kondigt de zegen van het nieuwe verbond aan dat met het huis van Juda en het huis van Israël gesloten zal worden.

Ezechiël en *Daniël* zijn profeten van de ballingschap. In hun schildering overheersen de donkere kleuren. Bij de eerste van die twee zie je hier en daar de zon doorbreken. Hij geeft een lichtend beeld van het herstel van het volk dat evenals de dorre doodsbeneden in het dal (hst.37) weer tot leven zal komen. En hij geeft in heldere kleuren een schildering van de nieuwe tempel die in de eindtijd zal worden opgericht. Bij *Daniël* treffen we zulke taferelen eigenlijk niet aan. Wel wijst hij erop dat het heil komt maar dan als een lichtpuntje aan een hemel met sombere wolken.

Zacharia, de profeet van na de ballingschap, die de herbouw van de tempel heeft meegemaakt, geeft wel weer prachtige beschrijvingen van het Messiaanse heilsrijk. En *Maleachi*, die het verval van het teruggekeerde volk meemaakt, tekent een wel heel droevig beeld en kan alleen aan het slot zijn lezers in sobere bewoordingen hoop geven. Zo heeft ieder zijn eigen bediening, al naar de tijd waarin hij leeft en de roeping die God voor hem heeft. Daniël is niet de profeet van de theocratie, maar van de tijden der volken, zoals Bultema (p.201) opmerkt. En die tijden worden gekenmerkt door knechtschap voor Israël.

Tussen Daniël en Zacharia valt nog dit verschil op te merken, dat de eerste de ondergang van de machten die Israël benauwen alleen aan Gods tussenkomst toeschrijft. Zacharia daarentegen laat het getrouwe volk om zo te zeggen daarin met God meewerken (Zach.12:6), zoals ook Jesaja doet (Jes.11:14).

In het gedeelte dat nu onze aandacht vraagt, ligt de nadruk op het tijdsverloop tussen het staken van de offerdienst en het plaatsen van de gruwel enerzijds en het aanbreken van de volle heilstijd voor het volk anderzijds. De mededelingen daarover zijn niet zo eenvoudig in alle bijzonderheden te verklaren. Maar de globale boodschap is glashelder: er komt een eind aan Israëls verdrukking! Dat einde komt er doordat God ingrijpt. Het is geen prestatie van de mens.

12:1

Te dien tijde zal Michaël opstaan, de grote vorst, die de zonen van uw volk terzijde staat; en er zal een tijd van grote benauwdheid zijn, zoals er niet geweest is sinds er volken bestaan, tot op die tijd toe. Maar in die tijd zal uw volk ontkomen: al wie in het boek geschreven wordt bevonden.

De openingswoorden van dit vers ‘te dien tijde’ (zie ook 1b), slaan terug op 11:40, en blijkens de verdere inhoud ook op 11:31. In directe zin is er dus de tijd van Antiochus Epifanes mee bedoeld.

We worden echter niet moe te herhalen dat het handelen van deze koning slechts een gedeeltelijke vóórvervulling is van wat er in de eigenlijke eindtijd zal gebeuren. In volle zin slaat ons vers op de tijd van de antichrist. Wanneer in de eindtijd Israël tussen de koning van het noorden en die van het zuiden klem zit, waarbij in het land de antichrist zijn gruwelijke afval heeft ingevoerd, zal Michaël voor Israël in de bres springen. Vs.1 hoeft niet in te houden dat de verdrukkingstijd volgt op het optreden van Michaël. Eerder is de zin, dat het optreden van deze aartsengel aan het eind van die verdrukking plaatsvindt en dat daardoor de verlossing tot stand gebracht wordt.

Michaël ('Wie is God gelijk'; vgl. Ps.71:19; Jes.40:25; 46:5; Micha 7:18) wordt hier 'de grote vorst' genoemd. Hij is een aartsengel, die onder de engelen een heel bijzondere plaats inneemt. In 10:13 wordt hij 'een der voornaamste vorsten' genoemd. We zouden hem de 'primus inter pares' ('de eerste onder zijns gelijken') kunnen noemen.

Een tweede karakterisering van deze engelenvorst luidt: 'die de zonen van uw volk terzijde staat'.

Zoals Michaël in het verleden in de hemelse gewesten voor Israël werkzaam is geweest (10:13,21), zo zal hij het in de toekomst ook zijn. Israël mag gefaald hebben, gruwelijk gefaald zelfs, Gods trouw blijft echter onwankelbaar. Hij laat grote beproevingen voor het volk toe om het te louteren, maar dan geeft Hij bevel en staat Michaël op om Israëls zaak krachtig ter hand te nemen.

Beproevingen en benauwdheden zijn in de geschiedenis van het volk Israël geen vreemd verschijnsel, maar in de eindtijd zal er voor dat volk een periode van benauwdheid aanbreken zoals het nooit te voren gekend heeft. Ongekend zal de verdrukking zijn 'sinds er volken bestaan'. Wij zouden zeggen 'sinds mensenheugenis' (vgl. Ex.9:18,24; Joël 2:2). Verbijsterd vragen we ons af of het na Auschwitz nog erger kan. Was '40-'45 dan al geen overtreffende trap? Hoe vreemd het ons toe mag schijnen, dat was het volgens dit woord nog niet. Onbegrijpelijk, maar toch is het zo.

Diverse Schriftplaatsen hebben op deze komende benauwdheid betrekking. Ik noem de voornaamste:

Jer. 30:4-11

Vs.7 van dit gedeelte luidt: 'Wee, want groot is die dag, zonder weerga; *een tijd van benauwdheid is het voor Jakob*, maar daaruit zal hij gered worden'. Deze benauwdheid gaat vooraf aan het brengen van een keer in het lot van Jakob (Jer.30:4,18). Als deze 'keer' aanbreekt, zal het huis van David weer als koningshuis hersteld worden. Er wordt namelijk gezegd dat de Israëlieten dan David, hun koning, zullen dienen. Vergelijk voor de benauwdheid Hab.3:16, en voor de uitredding Ps.2:5, Zach.9:14; 12:4,7-9; 14:3,4.

Matth. 24:21; Mark. 13: 19

Deze beide teksten vermelden een uitspraak van de Heer uit de toekomstrede op de Olijfberg. We vinden hier niet het woord 'benauwdheid' maar het woord 'verdrukking'. Het alles overtreffende van deze verdrukking wordt heel duidelijk aangegeven met de woorden: 'Er zal dan een grote verdrukking zijn *zoals er niet geweest is van het begin van de wereld af tot nu toe en er ook geenszins meer zal komen*'. Deze woorden laten beslist niet een veralgemening toe van het begrip verdrukking, als zou het een aanduiding zijn voor het totaal van alle vervolgingen van het volk Gods in de loop der tijden. En dat deze verdrukking bijzonder (hoewel niet uitsluitend) Israël geldt, volgt uit de plaatsbepaling 'in Judea' (Matth.24:16) en uit de vermelding van de sabbat (vs.20). Direct na deze verdrukking zal de Zoon des mensen verschijnen (24:29vv). Dat houdt het oordeel over de verdrukkers en de redding van de 'uitverkorenen' in.

Openb. 3:10

Hier is sprake van '*het uur van de verzoeking dat over het hele aardrijk zal komen, om te verzoeken hen die op de aarde wonen*'. De nadruk ligt dus niet op de verdrukking die er dan heerst, maar op het feit dat de antichrist zal trachten allen te verzoeken of te verleiden die op de aarde wonen (vgl. Op.13:14). De Gemeente zal voor het uur van die verzoeking bewaard worden. Let wel: er staat niet 'in het uur', ook niet 'vóór de verzoeking', maar 'vóór het uur van de verzoeking'. De Gemeente zal dus deze verzoeking niet meemaken en dat als 'beloning' voor het bewaren van het 'woord van de

volharding van Christus'. Deze tekst bewijst dat de verzoeking niet alleen Israël geldt, maar het hele aardrijk.

Openb. 7:14

Dit hoofdstuk spreekt over twee groepen gelovigen:

- a. 144.000 verzegelden uit alle stammen van Israël (vs.1-8);
- b. een grote schare uit de volken, van wie gezegd wordt dat ze 'uit de Grote Verdrukking komen' (vs. 9-17).

Dat er in die tijd onderscheid bestaat tussen de gelovigen uit Israël en die uit de volken, geeft aan dat de Gemeente niet meer op aarde is. In onze tijd vormt de Gemeente het getuigenis van God op aarde. Ieder die in Jezus Christus gelooft behoort tot die Gemeente en daarbij is er geen onderscheid tussen Jood en Griek (Gal.3:28; Ko1.3:11).

Verder laat ook deze tekst zien, dat de Grote Verdrukking niet beperkt is tot het volk Israël.

Deze periode van grote benauwdheid zal geen moment langer duren dan God bepaald heeft. Zodra de limiet bereikt is, zal Michaël 'opstaan' en dat betekent uitredding voor Israël. Het volk zal in de verdrukking dus niet tenonder gaan. Het staat er heel duidelijk: 'maar in die tijd zal uw volk ontkomen'.

Dit betekent dat Israël van de vreemde overheersers die het benauwen, bevrijd zal worden. Alle volken die zich aan Israël vergrepen hebben, zullen het oordeel van de Almachtige ondergaan. Dan zal het volk van Abraham, Izaäk en Jakob in rust en vrede Jahweh hun God dienen in het beloofde land. Heel veel profetieën spreken over dit herstel. Ze vermelden zoveel bijzonderheden dat een toepassing op de kerk nu, of op de verlossing van de gelovigen en hun invoering in de hemel straks, totaal onmogelijk is.

Israël zal dus ontkomen, en de volken, die overgebleven zijn en zich aan Christus als Koning hebben onderworpen (Ps.2:10-12) zullen in het herstel van het oude volk van God delen (Zach.8:13). Dat betekent echter niet dat alle Israëlieten deze tijd van herstel zullen meemaken. De weerspanningen zullen namelijk geoordeeld worden. Dat betreft de weerspanningen in het land, die de antichrist gediend hebben. Over dit oordeel spreekt Zach.13:8. Slechts een derde deel van de inwoners zal de verlossing meemaken.

Voor hen die geoordeeld worden is de tijd van benauwdheid een uitstorting van Gods toorn. Voor de anderen is het een tijd van beproeving die tot loutering dient (Zach. 13:9; Mal.3:2-4). Deze laatsten worden hier aangeduid als 'al wie in het boek geschreven wordt bevonden'.

In het boek wordt bevonden: Er staat niet bij om wat voor boek het gaat. Voor Daniël is dat kennelijk niet nodig geweest. In de Schriften die hij kende was op meer dan een plaats sprake van geschreven staan in een boek (zie Ex.32:32,35; Ps.69:29; vgl. Jes.4:3; 1Sam.25:29; Luk.10:20; Hebr.12:23; Fi1.4:3; Openb.3:5; 13:8; 17:8; 20:12,15; 21:27).

In algemene zin wordt nog over boeken gesproken in 7:10; Mal.3:16 en Openb.20:12. God heeft namelijk meer geregistreerd dan alleen namen. Er is bijvoorbeeld ook een boek waarin de werken van de mensen vermeld staan. Ernstige zaak! Gelukzalig echter ieder die gelooft en die weet in het boek des levens des Lamste staan.

Met de uitdrukking 'al wie in het boek geschreven wordt bevonden' komt overeen de uitdrukking uit Jes. 43:7: 'ieder, die naar mijn naam genoemd is'.

Geert opname vooraf: Aan de woorden 'in die tijd' meent G. Maier (p.411) een argument te kunnen ontleen tegen de opvatting dat de Gemeente voor de Grote Verdrukking wordt opgenomen in het Vaderhuis (Joh.14:1-3; 1Thess.4:15-18). Er staat namelijk niet 'vóór die tijd'. Nu zeg ik niet dat er tegen deze opvatting niets in te brengen zou zijn, want dat is bijkans met elk leerstuk wel het geval. Maar willen argumenten wat zeggen, dan moeten ze ter zake zijn. Welnu, het gaat in het boek Daniël niet over de Gemeente, maar over het volk van Daniël. De opmerking van Maier is dan ook een slag in de lucht. Bovendien kan men geen argumenten ontleen aan iets dat niet vermeld wordt,

tenzij men kan aantonen dat redelijkerwijs de vermelding van het betreffende feit had behoren plaats te vinden.

12:2

Velen van hen die slapen in het stof der aarde, zullen ontwaken, dezen tot eeuwig leven en genen tot versmading, tot eeuwig afgrijzen.

Deze tekst plaatst ons voor de vraag of hier over een letterlijke opstanding gesproken wordt of over een geestelijk ontwaken, een soort reveil.

Voor de laatste gedachte beroept men zich op Ezech.37 waar het visioen van het dal met de dorre doodsbeenderen wordt beschreven. Vs.1-10 van dat hoofdstuk wekt sterk de indruk dat het om lichamelijk doden gaat, maar vs.11-14 laat zien dat de doden en de graven figuurlijk bedoeld zijn. En vs.15-28 toont onmiskenbaar dat het visioen betrekking heeft op het herstel van Israël, dat in een doodse toestand begraven is onder de volken. Het herstel begint 'materieel': de beenderen komen bij elkaar, er komt vlees over, enz. Maar daarna volgt een geestelijk herstel als de Geest in hen komt. Er is dan een ontwaken en een terugkeer van de getrouwen naar het land Palestina. Zij gaan het rijk binnen, terwijl de ontrouwen geoordeeld worden.

Ook verwijst men naar Jes.26:19, waar de toestand van het volk met dood-zijn en wonen in het stof zou zijn aangeduid. Of deze tekst als bewijsplaats dienst kan doen is echter de grote vraag. Vs.14 spreekt namelijk over het niet-herleven van doden en niet-opstaan van schimmen. Met die laatste uitdrukking wordt toch gedacht aan hen die daadwerkelijk in het dodenrijk vertoeven. Bovendien eindigt dit vers met te zeggen, dat God ze verdelgd heeft; dat moet wel slaan op verdelgen van de aarde ofwel doden. Trouwens de uitdrukking 'mijn lijk' in vs.19 maakt duidelijk dat hier een letterlijke dood en opstanding bedoeld is. Dat in dit hoofdstuk over het herstel van Israël gesproken wordt, is buiten kijf, maar daarom is niet alles wat er staat symbolisch bedoeld. Veeleer moeten we stellen dat het herstel waarvan sprake is ook de gestorvenen omvat. Zij zullen uit de doden opstaan en in het herstel delen.

Vervolgens voert men Rom.11:15 aan, waar het herstel van Israël vergeleken wordt met 'leven uit de doden', en Luk. 15:24 waar het woord 'dood' geen letterlijke betekenis heeft, maar gelijk staat met 'verloren' zijn. Ook deze argumenten hebben weinig kracht. Het is zeker waar, dat het woord 'dood' de figuurlijke betekenis kan hebben van 'verdwenen' zijn, als het ware 'niet meer bestaan voor iemand'. Luk.15 geeft daarvan een duidelijk voorbeeld. Maar in 12:2 wordt niet het woord 'dood' gebruikt, maar de uitdrukking 'slapen in het stof der aarde'. En de vraag is dus of we die uitdrukking in figuurlijke zin ergens tegenkomen. Ezech.37 is dan in feite de enige vergelijkbare plaats. Daar wordt gesproken over opkomen uit de graven. Maar er is een belangrijk verschil. Ezech.37 begint met een visioen. De profeet ziet een dal vol dorre doodsbeenderen. In het visioen zijn het echte doodsbeenderen en wordt er ook gesproken over 'gedoden', die gaan 'herleven' (vs.9,10). Een figuurlijke toepassing ligt dan voor de hand en die wordt ook in het vervolg gegeven. Dat is echter in Dan.12:2 anders. Er is geen enkele voorafgaande aanwijzing dat de woorden daar wel eens figuurlijk bedoeld zouden kunnen zijn. En Jes.26:19 geeft juist steun aan de gedachte, dat het herstel van het volk gepaard gaat met een opstanding van hen die gestorven zijn. Daarbij kan dan bijzonder gedacht worden aan hen, die het leven gelaten hebben in de voorafgaande tijd van benauwdheid en vervolging.

Trouwens, als het zou gaan om een figuurlijk ontwaken uit een toestand van dood, hoe wil men het ontwaken van de ongelovigen dan verklaren? Het woord 'ontwaken' heeft toch een positieve zin in zo'n geval (Ef.4:14)? Het woord 'opstaan' heeft een neutrale inhoud; het kan gelovigen zowel als ongelovigen betreffen. Het woord ontwaken heeft echter een positieve inhoud, als het gaat om ontwaken uit een doodse toestand, een geestelijke slaap.

Mijn voorkeur gaat dan ook uit naar de tweede verklaring. Het is heel wel mogelijk, dat Paulus deze tekst voor zijn aandacht heeft gehad toen hij voor Felix getuigde, dat er een opstanding zal zijn, zowel van rechtvaardigen als van onrechtvaardigen (Hand.24:15), want hier in hst.12 vinden we deze beide opstandingen bij elkaar.

Hst.12:2 en Jes.26:19 behoren tot de reeks van uitspraken die bewijzen dat in het Oude Testament de opstanding van de doden wordt geleerd (zie ook Ps.16:9-11; 73:24,26; Job 19:25-27; vgl. Joh.11:24)

De uitdrukking ‘beide opstandingen’ verdient een nadere toelichting. In de christenheid gaat men in het algemeen uit van de gedachte dat als Christus op de ‘jongste dag’ verschijnt er één algemene opstanding zal plaatsvinden. En dat is dan na de regeringsperiode van Christus, ofwel na het ‘duizendjarige rijk’. Want daarin zouden we nu leven. Men beroept zich voor die gedachte o.a. op dit vers uit hst.12. Nu moeten we ten eerste bedenken dat 12:2 niet een uitgewerkte leer over de opstanding bevat. Er wordt in de Bijbel meer over de opstanding gezegd. En die teksten weerleggen de gewraakte opvatting overtuigend. Vooraf moet dan gezegd, dat de regering van Christus niet door zijn verschijning *afgesloten* wordt, maar er door ingeluid wordt. Deze regeringstijd betekent een periode van vrede en gerechtigheid voor deze wereld. Toch is het nog niet de volmaakte eeuwige toestand, want dood en zonde komen nog voor. We verwezen daartoe al eerder naar Jes.65:20 en Zach.14:1-21 (let op vs.17-19).

De volgende teksten laten zien dat er twee opstandingen zijn die wat *aard* betreft verschillen: Joh.5:28,29; Hand.24:15; Luk.14:14.

Vervolgens zijn er uitspraken die aangeven dat deze twee opstandingen in *tijd* verschillen: Mark.9:9; Luk.20:35; Hand.4:2; Fil.3:11. De uitdrukking ‘opstanding’ (opstaan) uit de doden wijst al op dit verschil.

Beslissend daarvoor is echter Openb.20:5,6. We lezen daar over *de eerste opstanding*, en dat is heel duidelijk een opstanding van enkel gelovigen, want er staat ‘welgelukzalig en heilig is hij die aan de eerste opstanding deel heeft’. En dat het een opstanding ten leven is, volgt uit de woorden: ‘en zij leefden en heersten met Christus duizend jaren’. Van de overige doden staat dat ze niet levend werden voordat de duizend jaren voleindigd waren.

Het in één adem noemen van ontwaken tot eeuwig leven en tot eeuwig afgrijzen in 12:2 zegt dus niet dat er tussen het ontwaken van de ene groep en dat van de andere geen tijd verloopt.

Velen: Het gaat in dit vers zowel om de opstanding ten leven als die ten oordeel. We zouden dus het woord ‘allen’ verwacht hebben. Dat is ook in Rom.5:19 het geval. We zouden verwacht hebben dat die tekst geluid had: ‘Want zoals door de ongehoorzaamheid van de ene mens *allen* tot zondaars zijn gesteld’. Er staat echter ‘de velen’ in plaats van ‘allen’. In dit geval is de reden duidelijk. Ten eerste zou dan het tweede deel van de tekst niet parallel kunnen lopen met het eerste deel, want in het tweede deel is ‘allen’ leerstellig niet mogelijk. Heel bewust wordt dus voor ‘de velen’ gekozen. Dat mede om de tegenstelling te laten uitkomen met de ene mens die zondigde. Zo is het ook hier. Met ‘de velen’ wordt de nadruk gelegd op het grote aantal dat opstaat. Het woord is hier niet beperkend bedoeld. Misschien ook wordt het gebruikt opdat

we speciaal zouden denken aan de martelaren uit de voorafgaande verdrukkingperiode. In 11:33 is immers sprake van ‘velen’ die tot inzicht gebracht worden en ‘velen’ die zullen struikelen. Die ‘velen’ zullen opstaan.

Slapen in het stof der aarde: Dit woord grijpt terug op Gen.3:19. Het slaat op het lichaam dat aan de aarde is toevertrouwd (vgl. Ps.22:16). Ten onrechte grondt men op dit soort teksten de onbijbelse leer van de zielelaap. De Bijbel maakt echter duidelijk dat er meer is dan het graf als rustplaats voor het lichaam. Er is daarnaast ook het dodenrijk als plaats waar het ‘ik’ van de gestorvenen heen gaat. En de Schrift leert dat ze daar een bewust bestaan leiden (zie J.G. Fijnvandraat, ‘Jehovah’s getuige, mag ik ook wat zeggen?’, p.92-116).

Versmading: dit woord staat in het meervoud en daarmee wordt de ernst van de zaak extra benadrukt (G.Ch. Aalders, p. 267).

Afgrijzen: Evenals uit vele andere teksten volgt ook uit deze dat het lot van de verlorenen even eeuwig is als dat van de gezaligden. De leer van de *alverzoening* zowel als die van de *vernietiging* is in lijnrechte strijd met de Bijbel (zie J.G.Fijnvandraat, ‘Jeh. Getuige’, p.118-126). Ook de leer van het Israël-universalisme loopt stuk op een tekst als deze. Deze leer, die gegrond is op de tekst ‘zo zal heel Israël behouden worden’ (Rom.11:26) wordt veel verkondigd door Joden, die Jezus als

Messias belijden, maar zich geen christenen noemen. Zij leren dat heel het nageslacht van Jakob eenmaal behouden zal worden. Dit beroep op Rom.11:26 gaat echter niet op, want de uitdrukking ‘heel Israël’ heeft niet dezelfde betekenis als ‘alle Israëlieten’. De zin is, dat het gelovig overblijfsel straks het nieuwe Israël zal vormen. De term staat in tegenstelling tot het ‘overblijfsel’ in deze tijd, waar vs.1-10 over spreekt. En hier in hst.12 gaat het wel niet uitsluitend, maar toch wel in de eerste plaats om de opstanding van de Israëlieten.

Zie voor ‘afgrijzen’ ook nog Jes.66:24. Vergelijk voor tweeërlei eeuwig lot: Matth.25:46.

12:3

En de verstandigen Zullen stralen als de glans van het uitspansel, en die velen tot gerechtigheid hebben gebracht als de sterren, voor eeuwig en altoos.

De leraars van het volk zullen in het Koninkrijk een bijzondere plaats innemen. Ze worden hier ‘de verstandigen’ (Hebr. *maskillim*) genoemd. We kwamen ze ook al tegen in 11:33,35 als degenen die velen tot inzicht brengen. Zij bekopen dat met gevangenschap, beroving en de dood, maar zullen daarvoor ruimschoots beloond worden (vgl. Openb.14:13; zie ook Matth. 13:43).

Sommigen verstaan onder deze verstandigen alle getrouwe Israëlieten in de eindtijd, maar de toevoeging ‘die velen tot gerechtigheid gebracht hebben’ wijst toch duidelijk naar een bepaalde groep personen. Die uitdrukking moet als een nadere omschrijving van de verstandigen gezien worden. Uit 11:33 volgt dat ook zonder meer. Dit in tegenstelling tot Maier (p.414) die ‘hen die velen tot gerechtigheid gebracht hebben’ wil onderscheiden van ‘de verstandigen’, zoals de glans van de sterren onderscheiden is van die van de zon.

Glans van het uitspansel: Waarschijnlijk is hiermee het licht van de zon bedoeld (vgl. Matth.13:43). Van Christus wordt op meerdere plaatsen gezegd, dat zijn aangezicht blinkt als de zon: Matth.17:2; Openb.1:16; 10:1.

Gerechtigheid: Het gaat hier niet om geloofsgerechtigheid, maar om levensgerechtigheid (H. Bultema, p.209). Vergelijk Mal.2:6 en Luk.1:6.

Sterren: In 8:10 worden de getrouwe leiders van het volk ‘sterren’ genoemd. Als christenen worden wij vergeleken met hemellichten (sterren) te midden van een krom en verdraaid geslacht (Fil.2:15). Wel zaak om dan een helder licht uit te stralen!

Vershil in beloning: Ingaan in het koninkrijk is één ding, het ontvangen van beloning een tweede. (Luk.19:17,19; vgl. 1Kor.3:1215; Openb.2:17).

12:4

Maar gij, Daniël, houd de woorden verborgen, en verzegel het boek tot de eindtijd; velen zullen onderzoek doen, en de kennis zal eermeerderen.

Over de betekenis van deze woorden lopen de gedachten uiteen. Er zijn uitleggers (zoals A. de Bondt, p.61, H. Bultema, p.209; G. Maier, p.415) die menen dat Daniël de woorden niet verborgen moet houden, maar moet bewaren. Bultema beroept zich erop dat al wat geschreven is tot onze lezing is geschreven (Rom.15:4). En een openbaring kan volgens hem niet terzelfder tijd een bedekking zijn. Hij bekritiseert Bettex die geschreven heeft: ‘Hetgeen nu nog verborgen en verzegeld is, moeten wij niet vóór de tijd willen ontdekken en ontzegelen, anders vervallen wij in schadelijke dwalingen’. Verder beroept hij zich op het vervolg van het vers dat ‘velen onderzoek zullen doen en de kennis zal vermeederen’. Dat kan alleen door het boek te bestuderen. Maier wijst erop dat het woord dat hier gebruikt wordt met het Assyrische woord voor voorraadhuys verwant is.

De opmerking van Bettex snijdt inderdaad geen hout, want wij leven in een andere bedeling dan Daniël. Maar Bultema’s beroep op Rom.15:4 is evenmin ter zake. De christen heeft immers de zalving van de Heilige Geest (1Joh.2:20), die hem verlicht om het Woord van God te begrijpen. Hij leeft in het licht van de volle openbaring van de Heilige Geest (Joh.16:13). Bovendien leven wij, christenen geestelijk gesproken al in de eindtijd. Het is al het laatste uur (1Joh.2:18). De laatste tijden (1Tim.4:1) en de laatste dagen (2Tim.3:1) zijn voor ons al begonnen. De komst van Christus staat voor de deur. De opmerking van Bettex is dus niet ter zake. Deze opdracht gericht aan Daniël moet in de eerste plaats met het oog op Israël verklaard worden. En daarbij moeten we het onder-

scheid met het bevel dat Johannes krijgt in rekening brengen: ‘Verzegel de woorden van de profetie van dit boek niet, want de tijd is nabij’ (Openb.22:10) - maar daarover straks meer.

De opdracht om het woord ‘verborgen te houden’ of ‘toe te sluiten’ zijn we ook in 8:26 tegengekomen, met als verklaring erbij dat het gezicht ziet op een verre toekomst. Dat houdt in ieder geval in, dat Daniël het gezicht dat hij had ontvangen niet aan de grote klok moest hangen. Daar was het de tijd niet voor. En dat geldt van het visioen dat hij nu ontvangen heeft precies zo. De gedachte van ‘bewaren’ past daar echter uitstekend bij. Deze profetie moet veilig gesteld worden voor het nageslacht.

Er wordt aan toegevoegd, dat hij het boek moet verzegelen. Dat houdt drieërlei in: ten eerste dat aan de gezichten een eind is gekomen. Wat God aan Daniël wilde bekend maken, heeft Hij bekend gemaakt; het boek kan nu afgesloten worden. In de tweede plaats betekent het, dat de inhoud beveiligd en ontoegankelijk gemaakt is (vgl. Jes.28:11). Verzegelen geschiedt echter met het oog op *onbevoegden*. Zoals de zegels van het boek met de zeven zegels (Openb.5) verbroken moeten worden om van de inhoud van het boek kennis te nemen, zo moet bij wijze van spreken ook hier het zegel verbroken worden om kennis van en inzicht in de profetieën te krijgen (vgl. Openb.10:4). Onbevoegden zijn daartoe niet gerechtigd, maar wel zij aan wie God inzicht wil geven. In feite verbreekt God dan het zegel voor hen. En Hij doet dat voor de verstandigen. Ten derde houdt ‘verzegelen’ in, dat de profetie onaantastbaar gemaakt wordt en dus veilig bewaard wordt. Dat correspondeert met ‘verborgen houden’ of ‘bewaren’. De verzegeling van het graf van Jozef van Arimathea spreekt van het eerste, het verzegelen van de koopbrief van Jeremia en het verbergen daarvan in een pot in de grond tot later tijd (Jer.32) spreekt van het laatste.

Voor een goed begrip van dit woord is verder Jes.8:16 van belang. We lezen daar: ‘Bind de getuigenis toe, verzegel de wet onder mijn leerlingen’. Deze uitspraak lijkt als twee druppels water op het woord hier in hst.12. Met dit verschil dat er daar een beperking van het verzegelen genoemd wordt en die laat zich zo verklaren: de wet wordt verzegeld, de inhoud staat vast en wordt bewaard onder de leerlingen. Deze hebben er dus toegang toe en kennis van. Nu treffen we dergelijke woorden hier wel niet aan, maar de bedoeling kan dezelfde zijn. Zo gezien komen ook de woorden ‘velen zullen onderzoek doen’ en ‘de kennis zal vermeederen’ tot hun recht.

In Openb. 22:10 lezen we van een tegenovergesteld bevel dat de apostel Johannes op Patmos krijgt. Hij moest de woorden van de profetie van het boek dat hij had geschreven niet verzegelen. Er staat ook een reden achter, namelijk ‘de tijd is nabij’. Daniël moest verzegelen omdat het gezicht op een verre toekomst sloeg. Zijn boodschap moest bewaard en beveiligd worden. Al eerder is gezegd dat christenen geestelijk gezien in het laatste uur leven. Voor hen is de toekomst dichtbij. Er hoeft niets verzegeld te worden. Gods gedachten over de eindtijd moeten bekend gemaakt worden. Als christenen kennen we de afloop: het loopt uit op het rijk van Christus, en over dat rijk heen zien we de nieuwe hemel en de nieuwe aarde dagen. Christenen uit elke eeuw waren en zijn capabel om de woorden van de profetie te verstaan en ter harte te nemen. Er is zelfs speciaal aan het lezen van de profetie van Johannes een ‘welgelukzalig’ verbonden. Er gaat een heiligende werking van uit.

Daarnaast is de boodschap van dit laatste bijbelboek geschikt om mensen de ogen te openen voor het vreselijke lot dat de wereld tegemoet gaat, zodat ze zich bekeren.

Met de profetieën van Daniël is dat anders. We kunnen stellen dat zijn profetieën voor het eerst van betekenis zijn geworden voor de getrouwe Joden in de periode van de Griekse overheersing tot aan de tijd van Antiochus Epifanes, maar dan uiteraard in beperkte zin. Toen met Antiochus Epifanes in type de eindtijd zichtbaar werd, begon het gedeelte vanaf vs.21 voor de ‘verstandigen’ op te lichten. Maar wat de Joden betreft zal deze profetie haar volle licht eerst laten schijnen voor ‘het gelovig overblijfsel’ in de eindtijd als de antichrist op het toneel verschenen is.

We zijn al vooruit gelopen op de zin van de woorden ‘velen zullen onderzoek doen’. Letterlijk staat daar een uitdrukking die ‘heen en weer lopen’ betekent. De King James vertaling heeft dat zo, evenals die van J.N. Darby. De laatste heeft echter een voetnoot die luidt: ‘of: ijverig onderzoeken, zie Job 1:7; 2:2’. Die tekstverwijzing is van belang, want Satan ging in het gegeven geval niet zo maar heen en weer over de aarde. Hij maakte er een inspectietocht. De Heer vraagt hem dan ook of hij

acht geslagen heeft op zijn knecht Job. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn. Satan weet hoe het met Job gesteld is.

Het is dan ook erg jammer dat een man als Isaac Newton dit woord uit 12:4 zo letterlijk opgevat heeft, dat hij eruit afleidde dat de mensen zich met snelheden van 50 mijl per uur zouden gaan verplaatsen (Brooks, p.59). Ook Ironside (p.233) waagt zich naar aanleiding van dit vers aan speculaties over het toenemend wereldverkeer. Helaas zien we ook in onze dagen dat men zich bij de uitleg van het profetisch woord te buiten gaat aan speculaties over technische vondsten van de mens, die in de profetie zouden zijn voorzien of tenminste verondersteld. Dat geldt vooral van uitleggingen van het boek de Openbaring. De een meent dat de televisie erin wordt verondersteld (n.a.v. Openb. 11:9), de ander bespeurt er Amerikaanse helicopters in (n.a.v. Openb. 9:1-12). Alsof Gods Woord ons technische vindingen voorzeggen zou!

In de hier gegeven vorm heeft het betreffende woord echter altijd de nevenbetekenis van 'zoeken', zie daarvoor Jer.5:1; Amos 8:12 en Zach.4:10. (G.Ch. Aalders, p.270). Om 'zoeken' van het Woord van God, in de zin van naspeuren wat het woord werkelijk wil zeggen, gaat het in deze tekst.

Onder de uitleggingen van de woorden 'de kennis zal vermeerderen' komen we hetzelfde verschijnsel tegen. Sommigen passen dat toe op de ontwikkeling van de wetenschap, die vooral in de 20e eeuw zo'n grote vlucht genomen heeft. Dit zijn echter ongeestelijke verklaringen. Men moest toch aanvoelen dat het hier om vermeerdering van geestelijke kennis gaat.

Het feit dat Daniël het boek moest verzegelen *tot de eindtijd* (vgl. vs.9), laat opnieuw zien, dat de zogenaamde 'historische uitleg' van dit boek de clou van de boodschap niet begrepen heeft. Hoeveel er ook al vervuld mag zijn en doorzien mag wezen in de tijd van Antiochus Epifanes, de volle betekenis wordt eerst in de eindtijd gekend.

Het boek: Dit woord kan betrekking hebben op het visioen dat loopt vanaf 10:1. Maar we lezen daar niets van opschrijven. Natuurlijk is stilzwijgend verondersteld dat Daniël dit gezicht opgeschreven heeft. Wel is het dan merkwaardig dat we de vorige vermelding van 'schrijven' pas aantreffen in 7:1. We kunnen eruit afleiden, dat Daniël steeds de visioenen die hij kreeg opschreef. Dat hoefde niet steeds vermeld te worden. Zo wijst dit woord 'boek', dat hier betrekking heeft op het laatste visioen, ons erop dat er een schriftelijke vastlegging was van al de profetieën van Daniël, en dat door de eigen hand van de profeet.

12:5-7

En ik, Daniël, zag en zie, daar stonden twee anderen, de een aan deze oever van de rivier, en de ander aan gene oever der rivier; en de een zeide tot de man die met linnen klederen bekleed was en zich boven het water van de rivier bevond: hoelang toeft het einde dezer wonderbare dingen? Toen hoorde ik de man die met linnen klederen bekleed was en zich boven het water van de rivier bevond, zweren bij Hem die eenwig leeft, terwijl hij zijn rechter- en zijn linkerhand naar de hemel hief: Een tijd, tijden en een halve tijd; en wanneer er een einde komt aan het verbrijzelen van de macht van het heilige volk, dan zullen al deze dingen voleindigd zijn.

Behalve de man met linnen bekleed (10:5-8) ziet Daniël nu nog twee personen (vgl. 7:16; 8:13). Ze staan bij de rivier de Tigris en wel elk op een verschillende oever. Het lijkt wel of ze als getuigen optreden bij de eed, die de man met linnen klederen zal gaan uitspreken (Num.35:30; Deut.17:6; 19:15; Matth.18:16). Een van de twee vraagt aan deze man, die zich daar boven het water van de rivier bevindt, hoe lang het einde van deze visioenen op zich zal laten wachten. Deze laatste heft zijn handen als getuigenis tot God omhoog bij de eedzwering die hij uitspreekt. Wat nu gezegd wordt, staat dus onwrikbaar vast. Die eed is voor Daniël bedoeld, niet voor God. God hoeft voor Zichzelf niet te bekrachtigen dat Hij Zich aan zijn woord zal houden. Zo was de eedzwering ten aanzien van de belofte aan Abraham gegeven (Gen.22:16) ook niet voor God bedoeld, maar voor de aartsvader (vgl. Hebr.6:17). Zie voor andere eedzweringen van God: Ps.95:11; 106:26; 110:4; Jes.45:23; 54:9; 62:8; Ezech.20:5,6; 36:7; 44:12; Amos 4:2; 8:7.

De engel noemt als tijdsduur: 'tijd, tijden en een halve tijd'. Dat is de bekende periode van drieëneenhalf jaar, die we al eerder tegengekomen zijn (zie aant. bij 7:5). Het einde van die periode wordt ook nog door iets anders bepaald, namelijk door het ophouden van het verbrijzelen van de macht

van het heilige volk. Met dat volk is uiteraard Israël bedoeld. Er komt dus een einde aan de verdrukking. Satan heeft niet het laatste woord. De volken mogen Gods sieraadland vertrappen, de antichrist mag er gaan zetelen, maar er komt een eind aan het verbreken van de macht van het heilige volk. En dan zal alles wat Daniël in dit visioen gezien heeft ('deze wonderbare dingen', vs.6) zijn voltooiing vinden.

De een zeide: Over de identificatie van de beide engelen is van alles en nog wat gespeculeerd. We laten dat voor wat het is. Meer interesseert ons de vraag wie hier de vraag gesteld heeft: een van de beide engelen of Daniël? In plaats van 'de een zei' of 'hij zei' heeft de Vulgata namelijk 'ik zei'. A. de Bondt (p.62) en G.Ch. Aalders (p.270v.) geven aan die weergave de voorkeur. Zöckler (p.237) en velen met hem denken echter dat de engel die aan Daniëls kant van de Tigris stond, de vraag stelt. Aalders voert aan dat het vreemd is dat er twee engelen worden voorgesteld naast een derde, die al eerder genoemd is en dat dan zou volgen 'en hij zei'. Welke van de twee is dan bedoeld? We kunnen dit probleem wegwerken door er 'een van hen' van te maken, maar dat is natuurlijk geen oplossing. En terwijl anderen zich op de analogie met 8:13,14 beroepen, vindt Aalders juist dat een overschrijver naar aanleiding van die schriftplaats het oorspronkelijke 'ik zeide' wel eens in 'hij zeide' zou kunnen hebben veranderd. Maar het is ook mogelijk dat God hier een engel een vraag laat stellen waarvan het antwoord voor Daniël bedoeld is.

Boven het water van de rivier: Zoals gezegd is er grote overeenkomst tussen deze engel en de 'sterke engel' van Openb.10:1-7. Deze zet een voet op de zee en een voet op de aarde en claimt die dus als zijn eigendom. Ook van hem staat dat hij bij God zweert. In beide gevallen hebben we met een voorstelling van Christus in engelengedaante te doen (zie bij 10:5,6).

Hoe lang: De engel vraagt enkel naar de tijdsduur, niet naar de omstandigheden. De vraag van Daniël in vs.8 daarentegen heeft op de gebeurtenissen betrekking (vgl. Matth.24:3).

Heng die eeuwig leeft: Dit is een gebruikelijke aanduiding voor de eeuwige God, zie Deut.32:40; 4:34; 6:27; vgl. Jes.40:28; Ps.93:2. Vooral bij eedzwering gebruikt, maar dan meestal zonder de tijdsaanduiding 'eeuwig', zie Richt.8:19; Ruth 3:13; 1Sam.14:39,45, enz.; 2Sam.2:27, enz.; 1Kon. 1:29; enz.; 2Kon.2:2, enz.; Job 27:2; Jes.49:18; Jer.4:2; 5:2; 12:16 enz.; Hos.4:15. In geval dat God Zelf zweert, luidt de uitspraak: 'Zo waar Ik leef' (Num.14:21,28; Jer.46:18; Ezech.5:1; 14:16, enz.).

Handen opheffen: Een gebruik bij eedzwering (Ex.6:7; Num. 14:30). Meestal volstond men met één hand op te heffen (Gen.14:22; Deut.32:40; Ps.106:26; Ezech.44:12; Openb.10:5). Zie Bultema, p.215.

Het heilige volk: Het feit dat Israël hier het heilige volk genoemd wordt onderstreept nog eens dat aan de woorden 'uw volk' in het boek Daniël niet de negatieve gedachte verbonden mag worden, dat Israël niet meer als Gods volk erkend is. Dat het 'Lo-Ammi' boven het volk geschreven staat, is een feit en wordt ook in de regeringswegen van God met dat volk gezien, anders zou er geen verdrukking over Israël komen. Maar voor Daniël verloochent God zijn diepere verhouding tot het volk niet. Zo erkent Christus in zijn tijd de tempel nog steeds als het huis van zijn Vader.

Overigens bewijst de uitspraak 'het heilige volk' nog eens, dat het in de profetieën van Daniël om Israël gaat.

Satan heeft niet het laatste woord: Die les wordt ons in elk hoofdstuk van dit boek voorgehouden. De machtige vorst Nebukadnezar mag het volk wegvoeren, maar zijn rijk gaat te gronde. Daniël daarentegen blijft tot het rijk van Kores de Pers (hst.1). Het imposante statenbeeld stelt de regeringstijd van de volken voor, maar er komt een eind aan. Het wordt verpulverd door de steen zonder handen afgehouden, die tot een grote berg wordt. En daarmee wordt het eeuwige koninkrijk van de Messias voorgesteld (hst.2). De vorst van Babel mag de drie joodse ballingen in de vuuroven werpen, maar even later zit hij met trillende knieën te kijken hoe God zijn dienaren beveiligd (hst.3). Later wordt zijn brallende grootspraak, waarbij hij de spreekbuis van Satan is, afgestraft (hst.4). Belsazar, de goddeloze koning ondergaat een nog verschrikkelijker lot (hst.5). Ook de dienaren van Darius hebben niet het laatste woord, ze verdwijnen voorgoed in de kuil waarin ze meenden met Daniël afgerekend te hebben (hst.6). De vier dieren leren ons hetzelfde als het statenbeeld, namelijk dat de macht van de mens voorbij gaat (hst.7). En Antiochus, de voorloper van de antichrist mag pochend de hemel tarten en Gods volk vertrappen, maar zijn einde staat vast (hst.8). In de toekomst

mag de vorst die komen gaat tegen Jeruzalem woeden, maar zijn woeden is slechts voor een tijd en dan komt er een glorieus herstel voor het volk van God (hst.9). En het laatste visioen van Daniël geeft ditzelfde beeld te zien.

12:8, 9

Ik nu hoorde het wel, maar begreep het niet en zeide: Mijn heer, waarop zullen deze dingen uitlopen? Doch hij zeide: Ga heen, Daniël, want deze dingen blijven verborgen en verzegeld tot de eindtijd.

Horen is één ding, begrijpen een tweede. Daniël spreekt uit dat hij niet vat wat de Man in linnen heeft gezegd. Hij vraagt om meer opheldering. Als de weergave van vs.5 juist is en daar de engel het woord gericht heeft tot de Man in linnen gekleed, dan is het niet erg aannemelijk dat de profeet deze persoon om inlichtingen zou vragen. Veeleer spreekt hij de engel aan, die hem vanaf 10:10 te woord heeft gestaan. Dit is een reden om deze engel niet te vereenzelvigen met de Man in linnen gekleed. Het blijft echter slechts een gevolgtrekking. Als Daniël hier zijn vraag *wel* gericht heeft aan de Man boven het water van de rivier, dan moeten we aannemen dat hij de profeet de hele tijd te woord heeft gestaan. De Man in linnen is dan tevens de informatie-engel.

De profeet wil een nadere toelichting. Dat aan het verbrijzelen van de macht van het heilige volk een eind komt is mooi, maar wat gebeurt er dan nog meer? Letterlijk luidt zijn vraag: ‘wat is het laatste van deze dingen’. Dat kan goed weergegeven worden met ‘wat is de afloop van deze dingen?’ Het lijkt erop dat hij geen antwoord op zijn vraag krijgt, want de engel zegt: ‘Ga heen’. Dat heeft hier niet dezelfde zin als in vs.13, waar het wijst op het tegemoet gaan van het levenseinde. Hier heeft het eerder de zin van: ‘Vraag niet verder’. Vgl. Pred.9:7; de Statenvertaling heeft daar: ‘Ga dan heen’ en de Nieuwe Vertaling: ‘Welaan dan’.

De engel geeft hem geen verdere inlichtingen. In de eindtijd zal voor de verstandigen het licht hierin opgaan (zie bij vs.4). Het gaat Daniël dus als de profeten van eertijds, die wilden doordringen in wat ze profeteerden en wilden weten op welke tijd het sloeg. Zij kregen te horen dat de dingen die ze bedienden niet voor hen zelf waren, maar voor anderen die na hen zouden komen (1Petr.1:10--12).

De mannen Gods die ons in de Schrift worden voorgesteld schromen niet God om opheldering te vragen als hen iets niet (helemaal) duidelijk is. Vaak doen we het voorkomen alsof we iets begrijpen, terwijl dat helemaal niet het geval is. We schamen ons kennelijk om onze onkunde of domheid te belijden. Die onkunde is echter geen bewijs van domheid, het niet erkennen ervan wél. Als we geestelijke dingen niet begrijpen moeten we om opheldering vragen. In de eerste plaats aan God Zelf, maar dan ook aan Leraars, die God aan de Gemeente heeft gegeven. En die moeten het geduld opbrengen om opheldering te geven.

12:10

Velen zullen zich laten reinigen en zuiveren en louteren, maar de goddelozen zullen goddeloos handelen; en geen der goddelozen zal het verstaan, maar de verstandigen zullen het verstaan.

Wat zal het resultaat zijn van het verstaan van deze dingen? Dat velen zich zullen laten reinigen en louteren. Dat kan zien op de verstandigen, maar wellicht meer op hen, die naar hun onderricht luisteren en in de wegen van God willen wandelen (11:35). De goddelozen zullen echter doorgaan hun goddeloosheid te bedrijven. Hun hart is toegesloten en staat voor de gedachten van God niet open (vgl. Jes.6:9). Ze hebben geen geestelijk inzicht, omdat ze de geloofsantenne missen. Waar geen ‘vreze des Heren’ is, daar kan ook geen wijsheid of kennis aanwezig zijn (Spr.1:7; 9:9,10; Job 28:28; Ps.111:10). Om de gedachten van God te kunnen verstaan zal men bereid moeten zijn de wil van God te doen (Joh.7:17).

Naarmate de tijd voortschrijdt, treedt er een schifting op onder het volk. Dat was zo in de tijd van Antíochus Epífanes, en dat zal ook zo zijn in de eindtijd wanneer de antichrist zijn gruwelen bedrijft (vgl.Mal.3:18).

Ook Openb.22:11 behelst deze gedachte. En we zien het nu al in de christenheid, die steeds verder van Gods Woord afwijkt. De grens tussen hen die God dienen en hen die dat niet doen wordt steeds

duidelijker. De christen en de naamchristen profileren zich steeds duidelijker (2Tim.3:1-5). Daardoor kunnen de eersten zich van de laatsten 'afwenden' of ze 'op een afstand houden'. Ze weten met wie ze te doen hebben.

Waar valse profeten opstaan en de menigte misleiden, verkoelt de liefde (Matth.24:12), maar anderszins komt het geloof van de getrouwen uit, die volharden tot het einde. De verdrukking is voor hen een loutering van het geloof (vgl. Jak.1:2-4; 1Petr.1:7).

Zie voor het contrast 'verstaan' tegenover 'niet verstaan' 2Kor.2:15,16.

Louteren: Zie Ps.66:10; Jes.48:10; Zach.13:9; Mal.3:3.

12:11, 12

En van de tijd af dat het dagelijks offer wordt gestaakt en een gruwel wordt opgericht, die verwoesting brengt, zijn het duizend tweehonderd en negentig dagen; welzalig hij die blijft verwachten en duizend driehonderd vijftig dagen bereikt.

Het leek alsof Daniël geen verdere uitleg meer te horen zou krijgen. Maar hij krijgt die wel. Opnieuw wordt hem gewezen op de gebeurtenis die karakteristiek zal zijn in Israël's geschiedenis van de toekomst, nl. het wegnemen van het dagelijks offer en het instellen van een afgodische eredienst (zie 8:11; 11:31). Waar Gods mijlpaal in Israël's geschiedenis het kruis was, is Satans mijlpaal de gruwel der verwoesting. De tijdsduur van de periode die daarna verloopt is Daniël in de verschillende visioenen achtereenvolgens aangegeven en wel als: (a) *tijd, tijden en een halve tijd* (7:25), (b) *2300 avond-morgens* (8:14), (c) *een halve week* (9:27), (d) *tijd, tijden en een halve tijd* (12:7). Laten we (b) even buiten beschouwing, dan gaat het in die tijdsopgaven om een periode van 1260 dagen. Merkwaardig genoeg wordt nu in vs. 12 een ander tijdsverloop gegeven dan in vs.7, we horen een periode noemen van 1290 dagen. Aan de bekende tijdsduur is een maand toegevoegd. Daarna wordt er een derde termijn gesteld van 1335 dagen. Dat is nog eens anderhalve maand langer. Zoals de 1150 dagen van 8:14 een verkorting inhouden, zo houden deze opgaven een verlenging van de bekende termijn in zonder dat er een reden bij staat aangegeven. Het is dan ook uiterst moeilijk precies aan te geven wat dit onderscheid inhoudt. Toch willen we daartoe een poging wagen.

In geval a, c en d hebben we met eenzelfde tijdsduur van 1260 dagen te maken. Het einde van die periode wordt bepaald door (a) het oordeel over het beest, (c) het einde van de zeventigste week dat tevens het einde van de door het beest ingestelde gruwelijke eredienst betekent, (d) het einde van het verbrijzelen van de macht van het heilige volk. Nemen we deze drie samen, dan gaat het blijkbaar over het feit dat aan het beest de macht ontnomen wordt. Deze conclusie wordt ondersteund door de gegevens van Openb. 12:3,7 waar gezegd wordt dat Jeruzalem 42 maanden vertreden zal worden door de volken. En met Openb.13:5 waar de tijd van optreden van het beest bepaald is op 42 maanden.

We hebben echter gezien dat er meer machten zijn die geoordeeld worden dan die van het beest. Er is sprake van oordeel over de omliggende volken en van oordeel over Assur, dat we (zoals eerder betoogd) wel mogen vereenzelvigen met Gog-Magog.

Een gegeven bij de aanval van deze laatste is dat Israël in rust en vrede in het land woont (Ez.38:8). De verdrukking is dus voorbij. Er is een einde aan het verbreken van de macht van het heilige volk gekomen. De aanval van Assur/Gog-Magog brengt *geen onderwerping van Israël* met zich mee, ze dient alleen *om deze vijandige macht in het land Israël ten onder te doen gaan*. Welnu, het is heel goed mogelijk dat de tijdsopgaven van 1290 en 1335 dagen te maken hebben met het uitoefenen van het oordeel over de omliggende volken en de ondergang van de laatste vijand, Assur.

Ook is wel geopperd dat de tijd van 1335 dagen gerekend moet worden tot het viertien van het loofhuttenfeest waarvan Zach.14 gewaagt. Hoe het ook zij, deze verschillende tijdsopgaven zijn in ieder geval van belang voor hen die in die tijd leven.

Zij die de laatste wereldoorlog hebben meegemaakt, weten hoe er gesnakt werd naar de overwinning op Hitlers Derde Rijk. Toen dit verbroken was, duurde het echter nog wel even voor alle gebieden waren bevrijd en er orde op zaken was gesteld. Iets dergelijks kunnen we ons bij deze verschillende tijdsopgaven voorstellen.

Deze onderscheidingen in tijdsduur geven in elk geval ook aan dat we de opgaven letterlijk hebben te nemen. Anders vervalt men tot de meest gekunstelde berekeningen en redeneringen om deze tijdsopgaven te verklaren. Een sterk staaltje daarvan geeft A. de Bondt. Hij schrijft:

Over de antichrist gaat het hier. Hoe lang zal hij zijn verwoestend werk voortzetten? Duizend, tweehonderd en negentig dagen. Duizend is het getal van de hoogst mogelijke volheid van dit aardse leven. Honderd wijst ook een volheid voor dit aardse leven aan. Twee honderd en negentig betekent: *het haalt de drie honderd niet*. Drie honderd zou zijn een goddelijke volkomenheid voor het aardse leven.

Van de 1335 dagen zegt hij vervolgens:

Over duizend en drie honderd behoeven we niets meer te zeggen ... Vijf en dertig is de *helft* van *zeventig*. Zeventig is samengesteld uit 7 en 10. Zeven is het getal van de goddelijke volmaaktheid; tien dat van de volheid voor het aardse leven. Zeventig dagen zouden dus een volkomen tijdsduur zijn voor het aardse leven, waarin de goddelijke volmaaktheid en rust zich zou openbaren. Vijf en dertig is daarvan de *helft*. Die laatste periode wordt verkort om der uitverkorenen wil, anders zou niemand behouden worden... Duizend, driehonderd, vijfendertig dagen wil nu zeggen: een tijd. tijden en een halve tijd...

Hier is commentaar overbodig!

Zij die dit visioen volkomen vervuld zien in de tijd van Antíochus Epífanēs menen de perioden van 1290 en 1335 dagen goed te kunnen plaatsen. Zij laten de periode van 1290 dagen lopen vanaf het plaatsen van de gruwel tot op de overwinning van Judas Makkabeüs en zijn offerande op Sion waar 1Makk.5:54 van spreekt. En voor de 1335 dagen voert men dan weer een andere periode uit de geschiedenis van de Makkabeeën aan. Men neemt daarbij echter willekeurige en tamelijk onbetekende gebeurtenissen als eindbegrenzingspunten aan. En de periode van 1335 dagen laat men nota bene niet met het plaatsen van de gruwel beginnen, maar met een veel later gegeven (G.Maier, p.421). Anderen nemen als eind van de periode van 1290 dagen de dood van Antíochus Epífanēs. Dat is op zichzelf een aannemelijk eindpunt, maar we weten niet de precieze sterfdatum van deze vorst. Die moet dan ongeveer zeven maanden later vallen dan 25 december 165 v.Chr., de dag waarop de tempel weer werd ingewijd. Dat was namelijk 3 jaar en 10 dagen (1090 dagen). We weten daar echter niets van.

Maar zelfs al zouden de beide in ons vers genoemde perioden in het verleden goed te plaatsen zijn, dan heeft dat maar beperkte betekenis. De profetie ziet immers over de tijd van Antíochus heen op de tijd van de antichrist, en dus moeten we zoeken naar een vervulling in de eindtijd.

Anderen opperen dat dit visioen weliswaar over de tijd van Antíochus heen op een latere tijd ziet, maar menen dat het zijn definitieve vervulling heeft gekregen in het optreden van Titus in het jaar 70 n.Chr. Tegen deze gedachte verzet zich het volgende: Titus plaatste de eretekens van de Romeinse legioenen in de tempel na een periode waarin op afschuwelijke wijze de opstand van de Joden werd neergeslagen. Als dit het plaatsen van de gruwel der verwoesting geweest zou zijn dan is die gruwel geplaatst na een periode van vreselijke verdrukking. De Bijbel zegt echter dat de gruwel geplaatst wordt vóór de verdrukkingperiode.

Gruwel: Het is interessant te vernemen dat de Babyloniërs het volgende verwijt aan Nabonidus richtten: 'Hij heeft een beeld gemaakt van een godheid, die niemand ooit gezien heeft in dit land. Nadat hij verkregen (tot stand gebracht, JGF) had wat hij verlangde, een werk van buitengewone misleiding, heeft hij deze gruwel gebouwd, een onheilig werk' (Pritchard, p.313).

Welzalig hij die blijft verwachten: Deze zaligspreking komt overeen met de oproep om te volharden, die we in het Nieuwe Testament tegenkomen (Matth.10:22; 24:13). Voor elke gelovige, in welke tijd hij ook leeft (dus ook voor ons), geldt het woord dat we 'volharding nodig hebben' (Hebr.10:36; vgl. Hebr.12:1; Openb.1:9).

12:13

Maar gij, ga het einde tegen, en gij zult rusten en opstaan tot uw bestemming aan het einde der dagen.

Daniël krijgt nogmaals te horen dat hij dit alles niet als levende op aarde zal meemaken. Hij zal vóór die tijd sterven. De profeet is aan het eind van zijn lange loopbaan gekomen. God heeft hem op wonderbare wijze kunnen gebruiken om hem zijn gedachten bekend te maken. De profeet heeft die nauwkeurig genoteerd en zo zijn ze voor het nageslacht bewaard. Daniëls taak is nu ten einde. Hij kan rustig de ogen sluiten. Maar eenmaal zal hij opstaan en deelhebben aan de heerlijkheid van het Koninkrijk van de Zoon des Mensen, wiens heerlijkheid hij in visioen aanschouwd heeft. En daarin zal hij de hem toebedeelde plaats of positie innemen. Zijn bestemming, zijn lot, ligt vast.

Het einde: Dit is niet het levenseinde van Daniël (contra Aalders, p.281) want dan had er wel 'uw einde' gestaan. Het slaat net als 11:27; 12:7 op het einde van de beproevingstijd. Het korte poosje dat Daniël nog te leven heeft leidt hem in die richting; voor het overige is er de tijd van wachten in het dodenrijk die hem het einde tegemoet voert.

Uw bestemming: De St.Vert. heeft hier 'uw lot' en dat ziet niet slechts op het feit van het sterven, maar ook op wat hem dan wacht als erfdeel van de Heer. Toen Israël het land Kanaän beërfd werd hun erfdeel daarin door het lot aangewezen (zie Num.26:55,56, enz.; Joz.14:2, enz.; Richt.1:3; Ps.16:5; Jes.57:6; Jer.13:25; vgl. Hand.8:21).

Wanneer: Voor hen die geloven in één algemene opstanding op de zogenaamde jongste dag geeft de uitspraak over de opstanding verder geen tijdsproblemen. Voor hen die geloven dat er tweeërlei opstanding zal plaatsvinden en dat de Gemeente vóór de Grote Verdrukking zal worden opgenomen rijst hier nog wel een probleem. De vraag is dan namelijk of Daniël en alle oudtestamentische heiligen opstaan vlak voor het vestigen van het Vrederijk, dus na de Grote Verdrukking (vgl. Openb.20:4-6) of dat ze deelhebben aan de opstanding die vóór de Grote Verdrukkingperiode plaatsvindt (vgl. 1Thess.4:15-18). Er zijn uitleggers die zich beroepen op de term 'het einde' en daaronder zeer strikt het afsluitende ogenblik van de bedeling verstaan. Zij stellen dat de oudtestamentische heiligen begrepen zijn in de opstanding van de martelaren beschreven in Openb.20:4-6. Anderen nemen het begrip 'einde' ruimer en menen dat de oudtestamentische heiligen vallen onder hen, die in 1Thess.4:16 aangeduid worden als 'de doden in Christus'. Als van Mozes gezegd wordt dat hij de smaadheid van Christus groter rijkdom geacht heeft dan de schatten van Egypte, terwijl hij Christus toch niet zo gekend heeft als wij, dan mogen de oudtestamentische gelovigen beschouwd worden als doden in Christus. Persoonlijk geef ik aan deze opvatting de voorkeur en dat te meer omdat in Openb.20:4-6 enkel sprake is van de opstanding van martelaren als een sluitstuk van de eerste opstanding.

De boodschap van het boek Daniël was voor de Joden die leefden in de Syrische tijd slechts tot op zekere hoogte actueel. De werkelijke zin zal worden begrepen door hen die de Grote Verdrukking zullen meemaken en het optreden van de antichrist. Wij, die leven aan de vooravond van die tijd, mogen nu al zicht hebben op wat er dan gaat gebeuren. En om ons heen zien we de voorbereiding voor die tijd. Straks zal niemand kunnen kopen of verkopen dan wie buigt voor de staatsgodsdienst van het Beest. Ieder zal een teken moeten hebben op rechterhand of voorhoofd, namelijk het getal van het Beest. Nu al spreekt men in de bankwereld over het onderhuids aanbrengen van banknummers. Daarbij gaat het nog alleen om beveiliging en vergemakkelijking van het betalingsverkeer. Straks zal de technische knowhow die men reeds bezit, misbruikt worden voor het aanbrengen van dit uniforme teken, dat de staat alle macht zal geven over het economisch verkeer en over de mensen.

Satan zal echter niet het laatste woord hebben. De Zoon des mensen zal eenmaal de koninklijke heerschappij worden geschonken. En aan zijn rijk zal geen einde komen. Dan zal vrede en gerechtigheid op aarde heersen en Gods Naam geprezen worden op dezelfde aarde, waar die naam meer als vloek dan als lofzegging is gebruikt.

Dat is de vertroostende boodschap van het boek Daniël. En die boodschap is actueler dan ooit!

Zo nemen we afscheid van deze Godsmann uit het Oude Testament, die zijn Meester zo trouw geëdiend heeft. Maar we houden hem in onze herinnering als een lichtend voorbeeld. De woorden van het lied 'Weest ook gij een Daniël, sta, al is 't alleen' blijven ons bij. En dat totdat ook wij aan het eind van onze loopbaan zijn gekomen of totdat Jezus Christus terugkomt om ons in het Vaderhuis te brengen.

BIBLIOGRAFIE voor de hoofdstukken 7-12

- Aalders, G.Ch. - *Het Boek Daniël*, opnieuw uit de grondtekst vertaald en verklaard, in: Korte Verklaring der Heilige Schrift; Kampen 1951
- Albright, W.F. - *Recent Discoveries in Bible Lands*; New York 1955
- Anderson, Bernard W. - *De wereld van het Oude Testament*; Baarn 1960/61
- Archer, G.L. - *Encyclopedia of Bible Difficulties*; Grand Rapids 1982
- Baas, Ad - *Daniël*, serie 'Dichterbij de Bijbel'; Driebergen z.j.
- Beek, M.A. - *Aan Babylons stromen*; Amsterdam/Antwerpen 1955
- Beerens, J.F. - *De Boeken van de Bijbel - Oude Testament*; Zeist z.j.
- Berkelbach van der Sprenkel, J.W. - *De Pelgrimstocht der mensheid*; Utrecht, z.j.
- Bondt, A. de - *De Profeet Daniël*, in: *De Bijbel*, toegelicht voor het Nederlandse volk; Kampen, z.j.
- Brockhaus, R. - *Door het vuur*, beschouwing over het boek Daniël; 's Gravenhage, z.j.
- Brooks, Keith L. - *The Certain End*; Los Angeles 1942
- Bruce, F.F. - *The Books and the Parchments*; Old Tappan, 1950/1984
- Bulman, J.M. - *The Identification of Darius the Mede*, Westminster Theological Journal 35 (1973), p.247-267
- Burton, A.H. - *Hints on the Book of Daniel*; Glasgow, 1917 Collet, Sydney - *The Scripture of Truth*; London 1905
- Darby, J.N. - *Studies on the Book of Daniel*, in: Collected Writings, vol. V, Kingston-upon-Thames z.j.
- Darby, J.N. - *Daniel the Prophet*: Short but serious examination of the fundamental principles issued by Mr. Gaussen in his book, entitled -; in: Collected Writings, vol. XI, Kingston-upon-Thames, z.j.
- Delden, J.A. van - *Israël is Gods Volk*; Amsterdam 1985
- Delitzsch, Fr. - *De profetieën van Jesaja*, toegelicht door M.J. van Lennep; Amsterdam 1883
- Gaussen, F. - *Daniel the Prophet*; Paris/Genève/Montpellier 1850
- Grollenberg, Lucas M. - *Daniël: nieuwe kijk op het oude boek*; Amsterdam, 1968/1979
- Groot, D.J. de - *De proféet Daniël*, in: *Bijbel met verklarende kanttekeningen*; Baarn 1956
- Harrison, R.K. - *Introduction to the Old Testament*; Grand Rapids, 1969
- Hospers, J.H. - *Twee problemen betreffende het Aramees van het Boek Daniel*, inaugurele rede; Groningen, 1948
- Ironside, H.A. - *Lectures on Daniel*; Plainfield 1945
- Keller, W. - *De Bijbel heeft toch gelijk*; Amsterdam 1956
- Kelly, W. - *Lectures on Daniel*; Oak Park. Ill., z.j.
- Kenyon, Kathleen M. - *De Bijbel en de nieuwste archeologie*; Maarssen 1980
- Kitchen, K.A. - *Ancient Orient and Old Testament*; London 1966
- Kroeker, Jacob - *Daniel, Staatsmann und Prophet*; Giessen/Basel 1957
- Kuitert, H.M. - *Verstaat gij wat gij leest?*; Kampen 1969
- Kyle, M.G. - *Oosters licht hij Westersch Schriftonderzoek*; Utrecht 1916
- Leeuwen, E.J.H. van - *Die het leest, merke daarop* - uitlegging van het boek Daniël; Utrecht 1924
- Liebi, Roger - *Weltgeschichte im Visier des Propheten Daniel*; Berneck 1986

- McDowell, J. - *Daniel in the critics' den*; San Bernardino 1979
- Magnusson, M. - *Graven in bijbelse bodem*; Baarn 1978
- Maier, Gerhard - *Der prophet Daniel*; Wuppertal 1982
- McKee Adams, J. - *Ancient Records and the Bible*; Nashville 1947
- Monsma, J.A. - *Daniël de profeet*; Driebergen 1957
- Morton, H.V. - *Langs Bijbelsche Paden*; 's Gravenhage 1940
- Moss, H.G. - *Notes on the Book of Daniel*; London 1949
- Mulder, H. - *De Sadduceeën*; Amsterdam 1973
- Noordtzijs, A. - *Gods Woord en der eenwen getuigenis*; Kampen 1924
- Noordtzijs, A. - *Leriticus*, K.V. 1
- Oosterhoff, B.J. - *De wereld van de Bijbel*; Amsterdam 1950
- Palm, J.H. van der - *Volledige Aanteekeningen tot de Vertaling des Bijbels* bevattende alle de boeken des Ouden Verbonds; Leiden 1834
- Parrot, André - *Babylon en het Oude Testament*; Nijkerk, 1957
- Paul, M.J. - *Een orde kijk op het boek Daniël*, in: *Adam en Daniël - Wat is er gebeurd?* red. J.A. van Delden, Amsterdam 1982
- Pritchard, James B. - *Ancient Near East Texts relating to the Bible*; Princeton 1974
- Procter, Wm.C. - *The Authenticity and Authority of the Old Testament*; London 1925
- Rowley, H.H. - *Darius the Mede and the Four World Empires in the Book of Daniel*; 1935
- Schonfield, H.J. - *Opgravingen getuigen voor de Bijbel*; Amsterdam 1961
- Schumacher, Heinz - *Die Namen der Bibel*. Heilbronn 1958, 1974
- Seiss, I.A. - *Goddelijke stemmen uit Babylon: de voorzeggingen van den profeet Daniël*; Dordrecht z.j.
- Smith, Uriah - *Gedachten, Critisch en Practisch over het boek van Daniël*; Battle Creek/Chicago 1888
- Unger, Merrill F. - *Archeology and the Old Testament*; Grand Rapids 1954
- Veldkamp, H. - *Die knopen ontbindt, over het boek Daniël*; Franeker 1962
- Visée, G. - *Verstaat Prof. Kuitert wat hij leest?*; Barendrecht 1969
- Whitcomb, J.C. - *Darius the Mede*; Grand Rapids 1983
- Wiseman, D.J. (ed.) - *Notes on some Problems in the Book of Daniel*; London 1965
- Woolley, C.L. - *Ur der Chaldeeën, de stad van Abraham*, bewerkt door Obbink, H.W.; Utrecht 1931
- Wright, G.E. - *De Bijbel ontdekt in aarde en steen*; Baarn 1958
- Wright, G.F. - *Wetenschappelijke bijdragen tot bevestiging der Oud-Testamentische geschiedenis*; Rotterdam 1907
- Wijchers, J. & Kat, S. - *Het Bijbels Namenboek*; 's Gravenhage 1982
- Zöckler, O. - *Der Prophet Daniel*, opgenomen in Lange's Bibelwerk, dl. 17 O.T., p.171

Einde hoofdstuk 12.

Lees verder over het boek Daniël : <http://www.verhoevenmarc.be/daniel.htm>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm